

Uudet hyvinvointialueet ja SPR:n maakunnallinen yhteistyö onnettomuus- ja häiriötilanteissa

1. Hyvinvointialueet ja SPR:n auttamisvalmius (valmiuspäällikkö *Tommi Mattila*, SPR:n Hämeen piiri)

SPR:n Hämeen piirin toiminnanjohtaja vastaa SPR:n ja hyvinvointialueiden välisestä yhteistyöstä ja sen valmistelusta. Piirin valmiustiimi (ensiaputoiminnan asiantuntija Pirjo Mattila, valmiuspäällikkö Tommi Mattila ja va. ensihuollon asiantuntija Mari Rantio) vastaa yhteistyön ja auttamisvalmiuden koordinaatiosta onnettomuus- ja häiriötilanteisiin uusilla hyvinvointialueilla.

Kenttäviranomaiset eli poliisi, pelastustoimi, ensihoito ja sosiaalitoimi ovat organisoineet toimintansa maakunnallisesti hyvinvointialueille, jotka aloittavat toimintansa 1.1.2023. Avunsaajan ja viranomaisen näkökulmasta tärkeintä on apu eikä se, mikä taho avun järjestää. SPR:n tulee näyttäytyä viranomaisille yhtenä yhtenäisenä auttajatahona. Valmiuden perusyksikkönä luonnollisesti pysyy auttamistilanteen luonteesta riippuen SPR:n paikallisosasto ja/tai Vapepan paikallistoimikunta.

Auttamisvalmiuden visio eli tavoitetilä on:

- SPR:llä on *toimintakyky* reagoida ja toimia niissä tehtävissä, joihin järjestö vastaa periaatteidensa, sääntöjensä ja sopimustensa mukaan.
- SPR:llä on *vahva verkosto* osaava valmiuden ja varautumisen toimijoita, jotka vahvistavat osastojen auttamistoimintaa onnettomuus- ja häiriötilanteissa.
- SPR on *paikallisesti ja alueellisesti suunnitellut toimintansa ja verkostoitunut* eri toimijoiden kanssa. Keskeisiä verkostoja em. hätäviranomaisten ohella ovat mm. kunnat, seurakunnat, muut yhdistykset ja järjestöjen paikallisosastot sekä Vapepa-verkosto.

Verkostoilla on huomattava merkitys myös ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Tätä voidaan toteuttaa mm. järjestämällä nuorisotoimintaa ja laatimalla kannanottoja ajankohtaisiin kysymyksiin. Vision toteuttamiseksi tulee piirin sisäisesti sopia, miten organisoidaan osastojen auttamisvalmiuteen liittyvä yhteistyö.

2. Millaisia tehtäviä on ollut ja miltä tulevaisuus näyttää: katsaus Hämeen piirin onnettomuus- ja häiriötilannetehtäviin vuosina 2020-2021 (valmiuspäällikkö *Tommi Mattila* ja va. ensihuollon asiantuntija *Mari Rantio*, SPR:n Hämeen piiri)

Hämeen piirin alueella Pirkanmaan maakunnassa asuu noin 500 000, Kanta-Hämeessä noin 170 000 ja Päijät-Hämeessä noin 205 000 asukasta. Pirkanmaalla on 21 kuntaa, Kanta-Hämeessä 11 ja Päijät-Hämeessä 10 kuntaa. Kuntayhteistyö on SPR:n paikallisosastojen kannalta keskeistä.

SPR:n katastrofirahaston kotimaan avustustoiminnan tehtäviä vuosina 2020 oli Pirkanmaalla neljä, Kanta-Hämeessä yhdeksän ja Päijät-Hämeessä kuusi. Vuonna 2021 tehtäviä oli Pirkanmaalla 10, Kanta-Hämeessä viisi ja Päijät-Hämeessä kuusi. Yleisimmät katastro-

fiavun tehtävät liittyivät tulipalojen jälkitilanteisiin. Kotimaan apu jo terminä on viranomais-
ten taholla valitettavan heikosti tunnettu. Sama koskee myös ensihuolto-termiä.

Vuonna 2020 SPR avusti Pirkanmaalla ja Kanta-Hämeessä kummassakin yhdessä eva-
kuointitehtävässä. Vuonna 2021 evakuointitehtäviä ei ollut. Evakuointitehtäviä on harvoin,
mutta valmiuden ylläpitäminen niitä varten on ensiarvoisen tärkeää.

Henkisen tuen tehtäviä vuosina 2020-2021 Pirkanmaalla ei ollut. Vuonna 2020 Kanta-Hä-
meessä niitä oli kolme ja Päijät-Hämeessä neljä. Vuonna 2021 Kanta-Hämeessä oli yksi
henkisen tuen tehtävä; muissa Hämeen piirin alueen maakunnissa niitä ei ollut.

Poliisin johtamia kadonneiden etsintätehtäviä vuonna 2020 Pirkanmaalla oli 23, Kanta-Hä-
meessä 13 ja Päijät-Hämeessä 10. Vuonna 2021 niitä oli Pirkanmaalla 18, Kanta-Hämees-
sä neljä ja Päijät-Hämeessä 23.

Erityistilanteisiin lukeutuivat Kanta-Hämeen sosiaali- ja kriisipäivystyksen tukeminen puhe-
linpäivystyksessä ampumavälikohtauksen jälkeen ja neljä vuorokautta kestänyt yhdessä
kunnan kanssa toteutettu vedenjakelutehtävä Asikkalassa, jossa oli mukana 20 vapaaeh-
toista viidestä SPR:n paikallisosastosta tehden yhteensä 227 vapaaehtoistyötuntia. Lah-
den alueen osastolla oli koronapandemian aikana 13 asiointiaputehtävää. Koronarokotus-
ten avustustehtäviin osallistui 330 vapaaehtoista 18 osastosta tehden yhteensä yli 13 000
vapaaehtoistyötuntia.

Suurta muutosta edellä kuvattuun auttamistehtävien luonteeseen tai määrään ei liene nä-
köpiirissä. Tosin kotimaan avun ja henkisen tuen tehtävät saattavat jossain määrin lisään-
tyä.

Yhteistyö poliisin kanssa on vakiintunut Vapepa-järjestöverkoston kautta. SPR:n erityis-
osaamista kadonneiden etsinnässä ovat mm. operaatioensiapu ja ensihuolto.

3. SPR:n maakunnallinen auttamisvalmiuden organisointi (YTM, johtava sosiaalityön- tekijä *Marjo Asunen*, Päijät-Hämeen sosiaalipäivystys)

Sosiaalipäivystys vastaa kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamisesta ja hätätyön
luonteisten palveluiden järjestämisestä sekä virka-ajan ulkopuolella toimimisesta. Päijät-
Hämeessä henkilöstövahvuus on kaksi sosiaaliohjaajaa, Ankkuri-sosiaaliohjaaja, yhdek-
sän sosiaalityöntekijää ja johtava sosiaalityöntekijä. Sosiaalipäivystyksen varautumiseen ja
valmiuteen liittyviä tehtäviä ovat:

- akuutti sosiaalityö
- lastensuojelutyö
- kriisityö
- lähisuhdeväkivaltatyö
- ikäihmisten sosiaalityöntekijäpäihde- ja mielenterveystyö
- maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat
- suuronnettomuudet.

Hätäkeskus välittää sosiaali- ja kriisipäivystykselle tietyin kriteerein pelastustoimijohtoisia tehtäviä samalla kuin muille kenttäviranomaisille. Työn sisältöjä ovat:

- psykososiaalinen tuki eli akuutti sosiaalityö ja kriisityö
- konkreettiset tarpeet, kuten majoitus, ruoka, vaatteet, matkustaminen
- lasten ja ikäihmisten erityistarpeiden huomioiminen
- viranomaispäätökset.

Sosiaali- ja kriisipäivystyksessä hoidetaan päivittäisenä virkatyönä pienemmät onnettomuus- ja kriisitilanteet, joissa ei kuntien valmiusjohtoa tarvitse vielä hälyttää. Tyypillisiä auttamistilanteita ovat tulipalot. Tarvittaessa täydennystä kutsutaan vapaaehtoisista, jolloin SPR on yleensä pääroolissa. Suuremmissa, lähtökohtaisesti yli kymmentä henkilö koskevissa onnettomuus- ja kriisitilanteissa kuntien valmiusjohtoa eli toimialajohtaja, tulosaluejohtaja ja sosiaalipäivystyksen johtava sosiaalityöntekijä hälytetään.

Sosiaalipäivystäjä kirjaa asiakkaiden/asukkaiden yhteystiedot, tarpeen ja halukkuuden kriisiapuun ja majoittumipaikan. Sosiaalipäivystäjä huolehtii myös mm. psykososiaalisesta tuesta ja evakuointipaikan järjestämisestä.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (valtioneuvoston periaatepäätös 2.11.2017) mukaan vapaaehtoisjärjestöillä on merkittävä rooli varautumisessa ja turvallisuuden ylläpidossa. Kunnan valmiussuunnittelussa tulee ottaa huomioon, miten vapaaehtoistyötä voidaan hyödyntää häiriötilanteissa. Sosiaali- ja terveysministeriö kannustaa kuntia sopimaan paikallisesti SPR:n kanssa vapaaehtoisten käytöstä, hälyttämisestä ja koordinoinnista.

Käytännössä on huomattu, että on hyvä saada apua yhdestä puhelinnumerosta koko hyvinvointialueelle. Paikallisosastojen ja yhdistysten paikallistuntemus on tärkeä resurssi. Vapaaehtoisille soveltuvia tehtäviä ovat mm. ensiapu ja ensihuolto, henkilötiedustelu eli onnettomuus- ja vastaaviin tilanteisiin liittyvien henkilöiden, kuten omaisten tai muiden sidoshenkilöiden etsiminen (*tracing*), kirjaaminen evakuointikeskuksessa, psykososiaalinen tuki, majoitus, muonitus, vaatetus ja rekisteröinti. Vapaaehtoistoimijat toimivat aina jonkin viranomaisen tehtävässä ja täten käyttävät delegoitua julkista valtaa. Vastuukysymysten tulee olla selkeät.

Rajapintoja SPR:n kanssa ovat mm.:

- kriisitehtävät traumaattisista kriiseistä läheltä piti -tilanteisiin
- yksittäiset tulipalot ja vastaavat tehtävät
- suuronnettomuudet
- asiointiapu, jota toteutettiin erityisesti korona-aikana
- yhteiset harjoitukset vuosittain.

4. Valmius ja yhteistyö Päijät-Hämeessä (sosiaalihoaja *Kirsi Savolainen*, Päijät-Hämeen sosiaalipäivystys ja va. ensihuollon asiantuntija *Mari Rantio*, SPR:n Hämeen piiri)

Päijät-Hämeessä on noin 205 200 asukasta. Maakunnan kunnat ovat Asikkala, Hartola, Hollola, Iitti, Kärkölä, Lahti, Orimattila ja Padasjoki. Maakunnan hyvinvointikuntayhtymä PHHYKY on toiminut vuodesta 2017 alkaen, joten uudet hyvinvointialueet eivät tuo suurta muutosta Päijät-Hämeessä jo olemassa olevaan järjestelmään.

Sopimus PHHYKY:n ja SPR:n Hämeen piirin välillä ohjaa hyvinvointikuntayhtymän ja SPR:n maakunnallista yhteistoimintaa.

Auttamistilannetta johtava vastuuviranomainen päättää vapaaehtoisten käyttämisestä avustustoimintaan. Hälytys tehdään pääasiassa sosiaalipäivystyksestä käsin jatkuvassa valmiudessa oleville ensiapu- ja valmiusryhmän hälytyspäivystäjille ja tarvittaessa lisäksi Vapepan valmiuspäivystäjälle. Nämä ohjaavat tehtävät alueen osastoille. Toimintamallia on sovellettu ja toimivaksi todettu mm. Hartolassa sattuneessa rivitalopalossa 5.3.2021. Tilanteeseen kuului vapaaehtoistyönä toteutettuja evakuointi-, henkilötiedustelu-, majoitus- ja muonitustehtäviä. Vastaavan tyyppinen hälytysjärjestelmä on suunnitteilla myös Kanta-Hämeessä.

5. Yhteistyöhön liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia (osallistujien maakunnalliset ryhmät)

Pirkanmaan maakunnassa uhkia ovat:

- Tampereen osaston aseman ylikorostuminen
- hälytysten hoitaminen käytännössä
- osastojen osaamisalueiden tuntemuksen puutteet
- osastojen valmiussuunnitelmien ajantasaisuus.

Pirkanmaan maakunnan mahdollisuuksia ovat:

- vapaaehtoistyön yhteinen toimintamalli
- näkyvyys viranomaisille.

Kanta-Hämeen maakunnan uhkia ovat:

- vapaaehtoistoiminnan volyymin vaihtelevuus
- maineriski näyttäytyessä yhtenäisenä toimijana.

Kanta-Hämeen maakunnan mahdollisuuksia ovat:

- maantieteellinen kompaktius: Hämeenlinna, Riihimäki ja Forssa keskuksina
- hyvin toimivat paikallisosastot ja hyvä paikallistuntemus
- maakunnallinen foorumi SPR:n eri toimintojen koordinaatiossa: nuorisotoiminta, ystävätoiminta, ensiaputoiminta jne.
- verkostoituminen myös SPR:n ulkopuolelle
- ei menneisyyden painolasteja
- yhteiset koulutukset.

Päijät-Hämeen maakunnassa uhkia ovat:

- oman osaston alueen liian vahva omistajuus
- henkilösidonaisuus
- sitoutumisen heikkeneminen, koska valmiuspäivystys- ja johtajatehtäviä on tarjolla vähemmän
- osastobyrokratia
- sitoutuminen uusiin toimintatapoihin, pitäytyminen vanhassa
- Lahden alueen osaston aseman ylikorostuminen
- tiedonkulun heikkoudet.

Päijät-Hämeen maakunnan mahdollisuuksia ovat:

- viranomaisille yksi yhteyspuhelinnumero
- jokaisen osaston ei tarvitse päivystää erikseen
- resurssien laajeneminen
- johtamisjärjestelmän kehittäminen
- yhteiset koulutukset ja muu yhteistyö
- osastojen mahdollisuus erikoistua vastuualueilleen
- toimijoiden osaamisen laajempi hyödyntäminen
- mentortoiminta osastojen vahvuusalueilla.

6. Yhteinen tavoitetilä: mitä pitää tapahtua syksyn aikana (valmiuspäällikkö *Tommi Mattila*, SPR:n Hämeen piiri ja osallistujien maakunnalliset ryhmät)

SPR:n tavoitettavuudessa eli hälytysjärjestelmissä keskeinen tavoite on maakunnallinen yhden luukun periaate. Sitä täydentää osaston sisäinen hälytysjärjestelmä ja yhteistyö Vapepan maakunnallisen valmiuspäivystyksen kanssa,

SPR:n auttamisvalmiudessa ja -osaamisessa tärkeää on yhteinen toimintatapa, jota ylläpidetään koulutuksilla, harjoituksilla ja materiaalisella valmiudella. Osaamista ja resursseja hyödynnetään koko maakunnan alueella ja sitä seurataan säännöllisesti oppimistarkoituksessa.

SPR:n edustajat osallistuvat eri verkostojen toimintaan. Avustustoiminnasta tehdään sopimuksia viranomaisten kanssa. Nyt niitä on noin 10. Yhteistyötä toteutetaan eri toimijoiden, kuten seurakuntien ja Vapepa-verkoston kanssa.

Pirkanmaalla tulee sopia mm. seuraavista asioista:

- osastojen omat hälytysjärjestelmät
- rekisteröityminen OHTO-järjestelmään ja OHTO-koulutus
- osastojen toimintavalmiuksien kartoitus
- teknisten apuvälineiden käyttö hälytyksissä
- yhteiset koulutukset ja harjoitukset ja niistä tiedottaminen, päällekkäisyyksien välttäminen
- materiaalien luettelointi
- Vapepa-osaamis- ja kalustoyhteistyö
- SPR:n logistiikkakeskuksen resurssien hyödyntäminen, mm. EEC-perävaunut (*Emergency Evacuation Center*).

Kanta-Hämeessä tulee sopia mm. seuraavista asioista:

- hälytysjärjestelmä
- SPR:n sisäinen hälyttäminen
- hälyttämisen vastuunjako
- hälytysohjeistus
- osastojen perusvälineet vapaaehtoisille: mitä ja millä kustannuksilla
- erityiskalusto ja tieto, millä osastoilla sitä on
- erityisosaaminen ja tieto, millä osastoilla sitä on
- osastojen erityispiirteiden tunnistaminen
- toiminta tilanteissa, joissa avuntarve kohdistuu sillä hetkellä toimimattoman osaston alueelle
- yhteiset koulutukset
- SPR:n eri toimintamuotojen kokonaisvalmius.

Päijät-Hämeessä tulee sopia mm. seuraavista asioista:

- henkilöstöllisten, osaamisen, materiaalien ja muiden resurssien kartoitukset ja niiden peilaaminen valmiussuunnitelmiin
- alueelliset toimintakortit, yhtenäinen toimintatapa
- tilastoinnin ja raportoinnin yhdenmukaistaminen
- tilanteiden jälkipurku ja seuranta
- johtajuudesta sopiminen
- verkostoyhteistyö muiden toimijoiden kanssa.

7. Valmisteluryhmät syksyllä 2022

SPR:n Hämeen piiri kutsuu koolle maakunnalliset osastojen yhteistyöryhmät. Osastoille tulee pyyntö asettaa edustajansa syyskuun alussa. Piirin edustaja toimii syksyn 2022 ajan ryhmien koollekutsujana ja fasilitaattorina. Kokoontumisia on 2-3 joko live- tai etätapaamisina. Lauantaina 10.12.2022 pidetään seuraava valmiusseminaari todennäköisesti Hattulassa.

Yhteistyöryhmien tehtävät liittyvät valmiuden vision mukaisesti tavoitettavuuteen, osaamiseen ja yhteistyöhön. Tavoitteena on tarjota viranomaisille, erityisesti sosiaalipäivystykselle, laadukasta ja yhdenmukaista SPR:n apua, sopia maakunnallisesta SPR:n yhden luukun periaatteesta onnettomuus- ja häiriötilanteissa, sopia osastojen välisestä yhteistyöstä, avunannosta ja yhteisistä toimintatavoista sekä käyttää osaamis- ja materiaaliressseja tarkoituksenmukaisesti,

Muistion vakuudeksi Tampereella 21.8.2022

Juuso Hyvärinen